

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ЧАЙКА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 330.341.4

СТРУКТУРНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економічної теорії і правознавства ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (Дніпропетровськ).

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Дучинська Ніна Іванівна,
Дніпропетровський національний
університет ім. О. Гончара
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України,
завідувач кафедри економічної теорії

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гражевська Надія Іванівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України,
професор кафедри економічної теорії

кандидат економічних наук, доцент
Дмитриченко Ліана Анатоліївна,
Донецький національний університет економіки і
торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України,
доцент кафедри економічної теорії

Захист відбудеться «___» квітня 2012 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.080.01 при Державному вищому навчальному закладі «Національний гірничий університет» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України: 49027, м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 19, ауд. 10/409.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий університет» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою 49027, м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 19.

Автореферат розісланий «___» березня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.М. Дереза

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стабільність розвитку національної економіки значною мірою залежить від ступеня розвиненості та ефективності її структури. Зміни структурних пропорцій економіки є закономірними процесами будь-якої країни, що здатні забезпечити її економічне зростання та добробут населення. Структурні трансформації розвинених країн, які відбулися наприкінці ХХ століття, сприяли їх переходу до стадії постіндустріального розвитку. Натомість структура економіки України, незважаючи на довготривалі структурні реформи, і досі не відповідає стандартам розвинених країн, характеризується низьким рівнем технологічного розвитку, високими показниками матеріалоемності та енергоемності виробничої діяльності. Це є причиною неконкурентоспроможності вітчизняної продукції, низького рівня економічної безпеки країни та рівня життя громадян.

Необхідність удосконалення структурних пропорцій вітчизняної економіки потребує поглибленого дослідження теоретико-методологічних основ структурного розвитку національної економіки та виявлення механізмів, що сприятимуть його вдосконаленню.

Зважаючи на її актуальність, проблема структурного розвитку економіки завжди досліджувалась та досліджується в економічній літературі. Фізіократи (Ф. Кене) виявили взаємозалежність основних суб'єктів економіки, вартісні та натуральні складові суспільного продукту. Представники марксистського підходу (К. Маркс, Ф. Енгельс) серед структурних складових економіки визначили виробничі відносини, виробництво предметів споживання та засобів виробництва. Науковці інституційного підходу (Д. Белл, Д. Гелбрейт, Ф. Перру, В. Ростоу, Х. Ченері, Д. Норт, Р. Нуреев) дослідили особливості структурних перетворень в умовах розвиненого ринкового господарства та розбудови постіндустріального суспільства.

Структурні особливості економіки України, шляхи та перспективи її подальшого розвитку досліджувалися відомими українськими та російськими науковцями: О. Амошою, Ю. Бажалом, С. Білою, В. Геєцем, С. Глазьєвим, Н. Гражевською, Л. Дмитриченко, С. Дорогунцовим, С. Єрохіним, В. Іноземцевим, Б. Кваснюком, Е. Коломойцевим, О. Красильниковим, І. Крючковою, І. Лукіновим, І. Одотюком, О. Осауленком, Л. Федуловою, Л. Шаблістою, А. Чухном, Ю. Яковцем.

Високо оцінюючи значну кількість науково обґрунтованих пропозицій щодо різних аспектів структурної перебудови економіки та механізмів її державного регулювання, вважаємо за потрібне більше уваги приділити теоретико-методологічним дослідженням структурного розвитку національної економіки. Дослідити структурний розвиток як частину загальноекономічного розвитку, що має самоорганізаційну та організовану ззовні складові. Потребують більш детальної розробки методи оцінки кількісних та якісних змін економічної структури. За умови поглиблення глобалізаційних процесів

важливим є врахування загальносвітових закономірностей структурних змін, аналіз макроекономічних пропорцій, що забезпечують високий рівень соціально-економічної ефективності економіки розвинених країн. Системного аналізу потребує визначення впливу механізмів структурного розвитку на якість та швидкість структурних змін вітчизняної економіки. Все це обумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри економічної теорії і правознавства ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» у межах бюджетних науково-дослідних робіт:

- за темою «Стратегічні проблеми економічного зростання в Україні» (номер державної реєстрації 0102U001961), де особисто здобувачем розроблено розділ «Теоретичні основи комплексної трансформації структури національної економіки», визначено основні типи структур національної економіки, взаємозв'язки, що між ними виникають та напрями їх змін;

- за темою «Інноваційні фактори економічного росту в Україні» (номер державної реєстрації 0106U003418), де здобувачем розроблено розділ «Структурні особливості інноваційного розвитку економіки України», у якому на основі порівняльного аналізу пропорцій технологічної структури розвинених країн та економіки України визначено інноваційні особливості розвитку вітчизняної економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є узагальнення та удосконалення теоретико-методологічних основ структурного розвитку національної економіки, виявлення його механізмів та розробка рекомендацій щодо їх вдосконалення.

Відповідно до мети дослідження в процесі виконання роботи поставлені та вирішені **такі завдання:**

- визначено теоретико-методологічні підходи до структуризації національної економіки;

- виявлено тенденції структурного розвитку країн з ринковою економікою;

- охарактеризовано зміст та взаємозв'язок економічних механізмів, що сприяють вдосконаленню структурних пропорцій економіки;

- проаналізовано особливості структурного розвитку розвинених країн та макроекономічні пропорції, що забезпечують економічну ефективність й соціальну орієнтованість їх економіки;

- вдосконалено методичні підходи до комплексної оцінки структурного розвитку національної економіки;

- визначено особливості розвитку структури економіки України за видами економічної діяльності;

- досліджено вплив механізмів структурного розвитку економіки на пропорції економіки України;

– визначено напрями вдосконалення механізму реалізації структурної політики України.

Об'єктом дослідження є структура національної економіки.

Предмет дослідження - структурний розвиток національної економіки та механізми, що його забезпечують.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження склали фундаментальні положення економічної теорії, наукові публікації з питань структурних трансформацій національної економіки. Для вирішення поставлених завдань використано наступні загальнонаукові та спеціальні підходи і методи: системний підхід, методи аналізу та синтезу – для визначення основних підсистем та елементів національної економіки; методи діалектики – для виявлення рушійних сил та тенденцій структурного розвитку економіки; синергетичний підхід – при обґрунтуванні самоорганізаційних особливостей розвитку структури національної економіки; історичний і логічний методи – для виявлення особливостей структурного розвитку розвинених країн; методи якісного і кількісного аналізу – для з'ясування структурних особливостей вітчизняної економіки; методи порівняння – для порівняльного аналізу структурних пропорцій вітчизняної економіки і розвинених країн; статистичні методи – при розробці методики оцінки якості економічної структури і проведенні регресійного дослідження впливу механізмів структурного розвитку економіки на пропорції вітчизняної економіки.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі і нормативні акти України, статистичні й аналітичні дані вітчизняних міністерств і відомств, Державного комітету статистики України, монографії, збірники, дані річних звітів, інформаційних та аналітичних бюлетенів, періодичні видання, ресурси Інтернету.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні теоретичних засад структурного розвитку національної економіки. До найбільш суттєвих теоретичних та практичних результатів, які характеризують новизну дослідження й особистий внесок автора, належать такі:

удосконалено:

– теоретичні підходи до визначення структурного розвитку національної економіки шляхом розгляду його як руху до оптимальної структури економіки, що відбувається під впливом механізмів самоорганізаційного розвитку національного рівня (механізмів економічного циклу, ціноутворення, конкуренції, нагромадження та переливу капіталу), самоорганізаційних механізмів загальносвітового рівня (механізмів загальносвітових криз, валютного регулювання, міжнародної конкуренції, міжнародного переливу капіталу), механізму державного регулювання, механізмів регулювання світових організацій та інтеграційних об'єднань;

– методичні підходи до оцінки оптимальності структури національної економіки, які відрізняються від наявних тим, що визначають якість окремих

типів та загальної економічної структури шляхом порівняльного аналізу з оптимальними значеннями індикаторів структурного розвитку;

– багатofакторний підхід до виявлення причин структурного розвитку національної економіки на основі розробленої трирівневої факторної моделі, перший рівень якої складають рушійні сили структурних змін, другий – фактори структурних змін, що мають вплив на зміни структури національної економіки і на рушійні сили першого рівня, третій – державне структурне регулювання, що впливає на два попередні рівні та структурний розвиток національної економіки в цілому;

набули подальшого розвитку:

– класифікація економічних механізмів, яку доповнено такими критеріями як кількість охоплених об'єктів (механізми мікро-, мезо-, макро-, мегарівня), характер організації механізмів (механізми самоорганізації та свідомої зовнішньої організації) та їх динаміки (механізми функціонування та трансформації);

– оцінка впливу механізмів структурного розвитку національної економіки на особливості структурних змін, на основі встановлення регресійного взаємозв'язку між якісними та кількісними змінами галузевої структури та показниками, що характеризують визначені механізми;

– механізм державної структурної політики, у складі якого виділено дві основні форми: безпосереднє державне регулювання економічної структури, що здійснюється за рахунок удосконалення пропорцій основних типів економічної структури, та опосередковане регулювання, спрямоване на вдосконалення ринкового середовища за рахунок активізації самоорганізаційних механізмів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення і висновки, викладені автором у дисертації, поглиблюють усвідомлення сутності структурного розвитку національної економіки. Обґрунтовані положення та рекомендації дають можливість виявити особливості структури національної економіки України за видами економічної діяльності, оцінити оптимальність структури національної економіки, розробити заходи державного регулювання економічної структури.

Наукові розробки та пропозиції автора було використано Головним управлінням економіки Дніпропетровської обласної державної адміністрації у процесі підготовки програм економічного та соціального розвитку Дніпропетровської області на 2010 р., проекту Стратегії регіонального розвитку Дніпропетровської області до 2015 р., де було враховано методичні підходи щодо проведення системного аналізу динаміки економічної структури та оцінки оптимальності її пропорцій, а також рекомендації щодо вдосконалення механізмів державного регулювання структурних змін регіону (довідка № 1449/0/31-09 від 17.12.2009), Головним управлінням статистики у Дніпропетровській області у процесі розробки методичних рекомендацій аналізу структурних змін економіки Дніпропетровської області (довідка

№ 02/33-3182 від 07.09.2010). Теоретичні підходи, висновки та результати дисертації використовуються в навчальному процесі ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» при викладанні дисциплін «Політекономія», «Макроекономіка», «Національна економіка» (довідка № 10/25–55, від 02.07.2010).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Усі результати, одержані здобувачем, знайшли відображення в працях, опублікованих одноосібно та у співавторстві. Внесок здобувача у роботах, опублікованих у співавторстві, конкретизовано у списку публікації.

Апробація результатів дисертації здійснювалася на: II Міжнародній конференції «Наука і освіта '99» (Київ – Дніпропетровськ – Луганськ – Черкаси – Дніпродзержинськ, 1999), I Науково-практичній конференції «Проблеми активізації регіональної інвестиційної політики в сучасних умовах» (Дніпропетровськ, 2000), XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Україна в глобальному середовищі: нові алгоритми управління економікою» (Чернівці, 2002), Всеукраїнській науково-технічній конференції «Хімія і хімічна технологія – 2002» (Дніпропетровськ, 2002), I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми трансформаційної економіки» (Кривий Ріг, 2008), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Современная экономическая теория и поиск эффективных механизмов хозяйствования» (Симферополь, 2009), IV регіональній науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах ринкового середовища» (Дніпропетровськ, 2009), II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні національні економічні моделі: проблеми та перспективи розвитку» (Сімферополь, 2010), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави» (Дніпропетровськ, 2010).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 21 наукову працю (19 – одноосібно), у тому числі 12 – у фахових виданнях та 9 – у інших виданнях, загальним обсягом 8,52 д.а., з яких 8,02 належить особисто автору.

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 241 с., що містить 23 таблиці, 15 рисунків, 13 формул, 21 додаток. Список використаних джерел включає 238 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання дослідження, його предмет та об'єкт, науково-практичне значення, новизну роботи, відображені обсяги апробації результатів, подано загальну структуру дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження структурного розвитку національної економіки» розглянуті теоретичні підходи до структуризації національної економіки, охарактеризовано зміст, складові, рушійні сили, фактори та механізми її структурного розвитку.

Аналіз досліджень поглядів науковців щодо сутності поняття «структура національної економіки» дозволив представити його в широкому розумінні як сукупність пропорцій і відносин, що характеризують національну економіку за даних умов і в даний момент, де пропорції відображають величину і значимість елементів, а відносини охоплюють взаємозв'язки між елементами, які складають національну економіку, відносини між нею та іншими економічними суб'єктами.

У роботі виокремлено три основні підходи до структуризації економіки: марксистський (К. Маркс, Ф. Енгельс), згідно з яким економічна система є сукупністю виробничих відносин, що виступають суспільною формою продуктивних сил і відображають їх зміни; неокласичний (П. Самуельсон), що відображає економічну систему як сукупність функціональних зв'язків, які формуються у процесі руху товарних, грошових і ресурсних потоків та відображають діяльність з використання обмежених ресурсів з метою максимального задоволення матеріальних потреб людей; інституціональний (Т. Веблен, Д. Норт), відповідно до якого економічна система є сукупністю інститутів, що впливають на поведінку економічних суб'єктів.

Об'єднавши вказані підходи, виділяємо «суб'єктні» типи структур (галузева, секторальна, регіональна структури), що характеризують агреговані суб'єкти національної економіки; структури «внутрішніх відносин» (соціально-економічна, організаційно-економічна, технологічна, відтворювальна структури), які відображають відносини, що виникають між суб'єктами господарювання певної національної економіки; структури «зовнішніх відносин» (зовнішньоекономічна структура), що представляють взаємовідносини суб'єктів національної економіки з іншими економічними системами. Водночас секторальна, соціально-економічна та організаційно-економічна структури характеризують такі інститути як інституційні сектори, форми власності, малий та великий бізнес.

Взаємозв'язки, що виникають між названими типами структур, охарактеризовано за допомогою видів структур, які відображають взаємовплив типів структур.

Структура національної економіки є відносно незмінною характеристикою системи. Незворотні, спрямовані, закономірні зміни окремих підсистем та елементів національної економіки, взаємозв'язків, що між ними виникають і обумовлюють виникнення загальних якостей і властивостей цілісної органічної єдності, якісні зміни її розвитку відображає поняття «структурний розвиток національної економіки».

Аналіз концепцій структурного розвитку економіки дозволив виявити основні риси останнього, які пропонуємо характеризувати за критеріями

функціонального призначення, глибини та масштабності, швидкості змін, територіальної ознаки, кількості охоплених суб'єктів, якості змін, історичного аспекту, рівня технологічного розвитку, характеру організації.

Основними рушійними силами структурного розвитку визначаємо суперечності між потребами та інтересами суспільства, з однієї сторони, та здатністю виробництва їх задовольнити – з іншої, яка залежить від рівня розвитку технологічного способу виробництва та економічних відносин. Факторами структурного розвитку є: поділ праці, науково-технічний прогрес, циклічність економічного розвитку, міжнародна економічна інтеграція, економічна нерівномірність розвитку регіонів, структури зовнішнього середовища та державне регулювання економіки.

Дослідження особливостей структурного розвитку національної економіки здійснено згідно з методологічними основами системного та синергетичного підходів. Їх одночасне використання дало можливість виявити умовні складові структурного розвитку національної економіки: самоорганізаційний структурний розвиток, що відображає зміни економічної структури, джерелом яких є сама національна економіка: макроекономічна система, здатна при зміні зовнішніх умов самостійно віднайти відносно рівноважний стан; структурний розвиток під впливом державного регулювання економічної структури, світової економічної системи, соціальних та політичних інститутів.

Дослідження тенденцій самоорганізаційного структурного розвитку національної економіки дозволило його вважати таким, що має циклічний характер, розглядати структурні зміни, спричинені самою економічною системою як складову загальноекономічного циклічного розвитку. Самоорганізаційний розвиток структури національної економіки представлено як циклічну послідовність відносно незмінного функціонування економічної структури та структурних трансформацій національної економіки. Структурний розвиток, що здійснюється під впливом зовнішнього організованого впливу, має переважно нециклічний характер.

У роботі поняття «економічний механізм» розглядається, як засіб здійснення певного виду діяльності та система (сукупність елементів та взаємозв'язків між ними, що забезпечують її розвиток унаслідок певних причинно-наслідкових зв'язків). Удосконалено класифікацію економічних механізмів, що дозволило охарактеризувати їх не тільки за критеріями природного вихідного явища (або кінцевого результату), ступеня відкритості механізму, можливості кількісної оцінки механізму, характеру дослідження, а й за критеріями кількості охоплених об'єктів, характеру організації та динаміки механізмів.

Представивши самоорганізаційний структурний розвиток національної економіки як рух до оптимальної структури, виділивши три рівні оптимальності, які є передумовою встановлення трьох рівнів рівноваги, згідно з роботами М.Д. Кондратьєва, у якості самоорганізаційних механізмів

структурного розвитку економіки визначено такі механізми національного рівня дії, як механізми ціноутворення, конкуренції, переливу та нагромадження капіталу, циклічного розвитку.

Оскільки сучасна національна економіка характеризується високим рівнем державного регулювання економіки та поширенням інтеграційних і глобалізаційних процесів, то структурний розвиток сучасної відкритої національної економіки відбувається також під впливом самоорганізаційних механізмів загальносвітової дії (механізмів валютного курсу, міжнародної конкуренції, міжнародного переливу капіталу, загальносвітових криз), а також механізмів зовнішньої організації: державного регулювання певної національної економіки та регулювання економіки світовими організаціями й інтеграційними об'єднаннями.

У другому розділі «Оцінка структурного розвитку національної економіки» систематизовано існуючі підходи до оцінки структури національної економіки і її трансформацій; запропоновано методичні підходи до оцінки оптимальності структури; визначено особливості структурного розвитку та макроекономічні пропорції економік розвинених країн, що забезпечують їх ефективність та соціальну орієнтованість.

З метою забезпечення системності дослідження структурного розвитку національної економіки обґрунтовано необхідність здійснення кількісної та якісної оцінки її структурних особливостей. Обґрунтовано систему показників економіко-статистичного аналізу, що дозволяє визначити особливості структури національної економіки упродовж її відносно незмінного функціонування та у процесі розвитку.

Доведено, що аналіз якості структури національної економіки доцільно здійснювати на основі методики оцінки оптимальності економічної структури, порівняльного аналізу пропорцій цієї структури з оптимальними значеннями індикаторів структурного розвитку.

Згідно з нею пропонується визначити систему інтегральних показників оптимальності основних типів структури економіки (Z_i), які, з однієї сторони, є складовими загальнонаціонального показника оптимальності структури національної економіки (I), а з іншої – об'єднують у собі нормалізовані значення найважливіших пропорцій (P_{ij}). Нормалізовані значення визначаються на основі порівняння фактично досягнутих пропорцій з оптимально можливими.

$$I = \sum_{i=1}^n a_i Z_i \quad (1),$$

де I – загальнонаціональний показник оптимальності структури економіки;

Z_i – інтегральний показник оцінки оптимальності i -го типу структури економіки;

a_i – вагові коефіцієнти, що відображають вплив інтегрального показника i -го типу структури на загальнонаціональний показник.

$$Z_i = \sum_{j=1}^m b_{ij} P_{ij} \quad D_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{ij}^{st}} \quad (2),$$

де b_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску j -го показника в інтегральний індекс i -го типу структури економіки;

P_{ij} – нормалізовані значення j -их показників i -го типу структури;

x_{ij} - фактичні дані j -го показника i -го типу структури економіки;

x_{ij}^{st} - оптимальні (нормативні) значення j -го індикатора структурного розвитку i -го типу структури.

Оптимальні значення індикаторів структурного розвитку зорієнтовані на результати досліджень сучасних науковців, а також на особливості структурного розвитку країн «Великої сімки». Це дозволило визначити закономірності розвитку основних типів економічної структури та макроекономічні пропорції, які забезпечують високий рівень економічної та соціальної ефективності їх економіки. Встановлено, що у галузевій структурі домінуючим є сектор послуг, який складає понад 70 % ВВП; активний розвиток електротехнічної, машинобудівної, хімічної та нафтохімічної промисловості, які представляють 28, 19, 18 % промисловості відповідно. Відтворювальна структура, як показали дослідження, характеризується невисоким рівнем нагромадження капіталу (на рівні 20 % від ВВП), зростанням витрат кінцевого споживання домашніх господарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства на рівні понад 80 % від ВВП, підвищенням державних витрат – понад 34 % від ВВП. Технологічна структура характеризується активним зростанням середньо високих і високих технологій, що складають відповідно понад 29 % та 14 % валової доданої вартості обробної промисловості. Соціально-економічна структура відрізняється достатньо потужним сектором державної власності, питомою вагою на рівні 10 – 25 % від валової доданої вартості. Організаційно-економічна структура характеризується активним розвитком малого і середнього бізнесу, питома вага якого складає понад 52 % ВВП.

Макроекономічні пропорції розвинених країн розглянуто у роботі як довгострокові оптимальні пропорції розвитку вітчизняної економіки. Більш короткостроковими орієнтирами розвитку характеризуються макроекономічні пропорції країн Східної Європи. При цьому слід враховувати особливості вітчизняного розвитку, інституціональної та політичної структури, специфіку та місцеві традиції.

Згідно з розробленими методичними підходами кількісної та якісної оцінки економічної структури було проведено порівняльний аналіз економічної структури за видами економічної діяльності вітчизняної економіки та економік розвинених країн, передусім, країн «Великої сімки». У ході якого виявлено: 1) зростання якості вітчизняної структури видів економічної діяльності упродовж 1991-2010 рр. з 0,35 до 0,63 одиниць, згідно з методикою оцінки

відносної оптимальності трисекторної моделі, з 0,44 до 0,89, згідно з методикою оцінки відносної оптимальності шестисекторної структури; 2) покращення якості економічної структури України за видами економічної діяльності за рахунок зростання сектора послуг, поширення таких напрямів діяльності, як фінанси, кредит, страхування, активного розвитку транспорту, торгівлі, громадського харчування, комерційних послуг, охорони здоров'я та освіти, тобто галузей, що спрямовані на задоволення потреб населення, росту якості його життя, розвитку ринкової інфраструктури; 3) зростання якості економічної структури відбулося за рахунок зменшення питомої ваги валової доданої вартості сільського господарства та промисловості, що відбулося в результаті падіння внутрішнього попиту та невисокого рівня зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію, унаслідок її неконкурентоспроможності; 4) високі показники швидкості структурних змін та низький рівень її регресійної залежності з якісними характеристиками, що пов'язано з непослідовністю та хаотичністю структурних змін та недостатнім рівнем їх державного регулювання.

Аналіз структурних пропорцій за видами економічної діяльності, проведений згідно з запропонованими методичними підходами до оцінки структурного розвитку, дає підстави стверджувати, що у процесі розвитку економічна структура України за видами економічної діяльності наближається до структури економік розвинених країн. Однак, скорочення частки випуску сільськогосподарської та промислової продукції у ВВП відбувається не внаслідок підвищення їх ефективності, переходу до енерго-матеріалозберігаючих, екологічно чистих технологій, підвищення рівня технологічності, а в результаті зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції та зниження рівня життя, а, відповідно, і попиту населення.

У третьому розділі «Вдосконалення механізмів структурного розвитку економіки України» досліджено вплив механізмів структурного розвитку на пропорції вітчизняної економіки та виявлено особливості і напрями вдосконалення механізму державної структурної політики.

Самоорганізаційні механізми структурного розвитку національної економіки не були задіяні у вітчизняній економіці періоду функціонування адміністративно-командної системи, яка характеризувалася високим рівнем монополізму, жорстким плануванням, директивним ціноутворенням, консерватизмом та низьким рівнем партнерських відносин з міжнародною спільнотою та світовою економікою.

У процесі трансформації економічних відносин, їх просування до ринкової економіки механізми самоорганізаційного структурного розвитку отримали значне розповсюдження й суттєво вплинули на зміни вітчизняної економічної структури:

– розвиток ринкових механізмів ціноутворення, за умови відсутності розвиненого ринкового середовища та державного регулювання цін, став

причиною інфляції та структурних деформацій: зростання питомої ваги валової доданої вартості галузей паливно-сировинного комплексу та її скорочення для галузей, які забезпечують інвестиційні та споживчі потреби, що спричинило зростання витратоємності економіки та зниження рівня її технологічності;

- вплив механізмів валютного регулювання спостерігався через утримання курсу гривні на стабільно невисокому рівні, що призвело до зростання вітчизняного експорту продукції з низьким вмістом валової доданої вартості та скорочення імпорту інвестиційних товарів;

- розповсюдження ринкових механізмів конкуренції сприяло зниженню монополізації та концентрації вітчизняного виробництва, поширенню нових форм власності, організаційно-правових форм господарювання, розвитку малого бізнесу, однак не вирішило проблем недобросовісної конкуренції, розподілу ринків збуту та необґрунтованого підвищення цін;

- поширення механізмів міжнародної конкуренції сприяло зростанню відкритості вітчизняного внутрішнього ринку та впливу на нього іноземних виробників, що стало поштовхом до розвитку видобувної та металургійної промисловості, продукція яких є конкурентоспроможною на світових ринках завдяки низькому рівню курсу вітчизняної валюти;

- вплив механізмів нагромадження та переливу капіталу проявився в поширенні видів діяльності, що характеризуються коротким терміном окупності та високою нормою прибутку, обмеженням інвестиційних процесів у виробничій сфері;

- розповсюдження механізмів міжнародного руху капіталу сприяло значному відтоку вітчизняного капіталу за межі країни та поступовому зростанню іноземних інвестицій у вітчизняну економіку;

- вплив механізмів циклічного розвитку проявився у посиленні кризових процесів трансформаційного та інституційного характеру 1991-1999 рр., 2008-2009 рр., унаслідок чого зросла швидкість структурних змін;

- вплив механізмів загальносвітової кон'юнктури ринку проявився в активному розвитку експортоорієнтованих видів діяльності (металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, хімічної та нафтохімічної промисловості) та у їх суттєвій залежності від зовнішнього попиту.

Вплив самоорганізаційних механізмів на структурні пропорції вітчизняної економіки має як позитивні, так і негативні наслідки, що свідчить про необхідність державного контролю за відповідними механізмами та потребує вдосконалення механізмів державного регулювання структури національної економіки: 1) використання активної структурної політики в періоди трансформаційних процесів та структурних криз, коли структурна політика повинна зайняти домінуючу роль й узгодити діяльність основних напрямів економічної політики, згідно з єдиними концептуальними основами, пріоритетами подальшого розвитку, опрацюванням загальних методів їх досягнення; 2) активізації механізмів державної структурної політики у двох

основних формах: безпосереднього регулювання структурних пропорцій та опосередкованого регулювання механізмів ринкової самоорганізації; 3) застосування прямого державного регулювання структурних пропорцій економіки у відповідності з пріоритетами, визначеними для основних типів економічної структури; 4) опосередкованого регулювання структурного розвитку шляхом координації діяльності самоорганізаційних механізмів національного рівня (механізмів ціноутворення, конкуренції, нагромадження та переливу капіталу, циклічного розвитку) та загальносвітового рівня (механізмів валютного курсу, міжнародної конкуренції, міжнародного переливу капіталу та загальносвітових криз).

При розробці шляхів вдосконалення економічної структури пропонуємо використовувати результати регресійної оцінки впливу механізмів структурного розвитку на якість і швидкість структурних змін. Слід враховувати, що якість структурних змін залежить від механізмів міжнародного переливу капіталу, конкуренції, державного регулювання та загальносвітових криз, а на швидкість структурних змін впливають переважно механізми ціноутворення, валютного регулювання, нагромадження та переливу капіталу, циклічного розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертації поставлено і вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в узагальненні і вдосконаленні теоретико-методологічних основ структурного розвитку національної економіки, виявленні його механізмів та розробці рекомендацій щодо їх удосконалення.

Найбільш істотні наукові висновки, отримані на основі наукових методів дослідження, зводяться до наступного:

1. Дослідження наявних теоретико-методологічних основ структуризації національної економіки дало можливість представити структуру національної економіки як сукупність взаємопов'язаних типів структур. Серед них виділено такі: «суб'єктні», що характеризують агреговані суб'єкти національної економіки (галузева, секторальна, регіональна структури); структури «внутрішніх відносин», які відображають відносини між суб'єктами господарювання певної національної економіки (соціально-економічна, організаційно-економічна, технологічна, відтворювальна структури); структури «зовнішніх відносин», що представляють відносини суб'єктів національної економіки з іншими економічними системами (зовнішньоекономічна структура). Це дозволило визначити напрями дослідження та вдосконалення структурного розвитку національної економіки.

2. У результаті аналізу тенденцій структурного розвитку країн з ринковою економікою встановлено, що цей розвиток є сукупністю самоорганізаційного структурного розвитку, який відображає зміни

економічної структури, джерелом яких є внутрішні механізми макроекономічної системи, здатні самостійно віднайти відносно рівноважний стан за кожних змін зовнішніх умов і структурного розвитку під впливом державного регулювання економічної структури, світової економічної системи та соціальних і політичних інститутів. Самоорганізаційний структурний розвиток має циклічний характер і є складовою загальноекономічного циклічного розвитку.

Основними рушійними силами структурного розвитку визначено суперечності, що виникають, з однієї сторони, між потребами та інтересами суспільства і технологічним способом виробництва, економічними відносинами, з іншої. До основних факторів структурного розвитку економіки віднесено: поділ праці, науково-технічний прогрес, циклічність економічного розвитку, міжнародну економічну інтеграцію, економічну нерівномірність розвитку регіонів, структури зовнішнього середовища, державне регулювання.

Виявлені складові та фактори структурного розвитку свідчать про необхідність дослідження взаємозв'язку самоорганізаційних механізмів та механізмів свідомої зовнішньої організації, механізмів національної та загальносвітової дії.

3. Дослідження механізмів, що сприяють структурному розвитку національної економіки дозволило вдосконалити класифікацію економічних механізмів, яку доповнено ознаками кількості охоплених об'єктів, характеру організації механізмів та їх динаміки.

Структурний розвиток національної економіки представлено як рух до оптимальної структури, який відбувається під впливом механізмів самоорганізаційного розвитку національного рівня (механізмів економічного циклу, ціноутворення, конкуренції, нагромадження та переливу капіталу); самоорганізаційних механізмів загальносвітового рівня (механізмів загальносвітових криз, валютного регулювання, міжнародної конкуренції, міжнародного переливу капіталу); механізмів державного регулювання окремої національної економіки; механізмів регулювання світових організацій та інтеграційних об'єднань. Залежність самоорганізаційних механізмів від механізмів зовнішньої організації вказує на необхідність координації діяльності перших під впливом других.

4. Аналіз структурного розвитку розвинених країн дав можливість визначити його наступні особливості: домінуюче зростання сектора послуг у галузевій структурі (питома вага сектора послуг перевищує 70 % у ВВП); низький рівень нагромадження основного капіталу (на рівні 20 % від ВВП), зростання кінцевих витрат (насамперед державних) на соціальні потреби (понад 34 % від ВВП); активний розвиток середньовисоких і високих технологій у складі технологічної структури (на рівні 29 % та 14 % валової доданої вартості обробної промисловості); активний розвиток державного сектора (10 – 15 % від валової доданої вартості), значну диференціацію організаційно-правових форм господарювання та зростання малого бізнесу у

складі організаційно-економічної структури (понад 52 % ВВП) тощо. Визначені особливості доцільно враховувати при розробці пріоритетів розвитку структури вітчизняної економіки.

5. У межах системного дослідження структурного розвитку національної економіки вдосконалено методичні підходи оцінки якості структурних змін шляхом порівняння окремих типів та загальної структури з оптимальними значеннями індикаторів структурного розвитку, а також запропоновано систему показників кількісної оцінки особливостей функціонування та розвитку окремих елементів та підсистем економічної структури.

6. Проведений згідно з запропонованими методиками аналіз структури економіки України за видами економічної діяльності дозволив визначити такі особливості її розвитку: 1) зростання якості економічної структури за видами економічної діяльності, яке відбулося за рахунок зростання сектора послуг; 2) зменшення питомої ваги валової доданої вартості промисловості та сільського господарства, що відбулося внаслідок збільшення їх витратоємності, зниження рівня технологічного розвитку та конкурентоспроможності; 3) високі показники швидкості структурних змін, які характеризуються хаотичністю та відсутністю регресійного зв'язку з якісними зрушеннями.

7. Під час аналізу впливу самоорганізаційних механізмів структурного розвитку національної економіки на пропорції економіки України виявлено наступні особливості: 1) збільшення частки валової доданої вартості галузей паливно-сировинного комплексу та скорочення її в галузях інвестиційних та споживчих потреб внаслідок дії механізмів ціноутворення; 2) зростання сировинної орієнтації вітчизняного експорту та скорочення імпорту інвестиційних товарів, що є результатом впливу механізмів валютного регулювання; 3) зниження монополізації вітчизняного виробництва, рівня його концентрації, розвиток нових форм власності, нових організаційно-правових форм господарювання під впливом механізмів конкуренції; 4) розповсюдження низькотехнологічних видів діяльності сировинної орієнтації під впливом механізмів міжнародної конкуренції; 5) поширення видів діяльності, що характеризуються коротким терміном окупності та високою нормою прибутку і обмеженням інвестиційних процесів у виробничій сфері, унаслідок дії механізмів нагромадження та переливу капіталу; 6) витікання вітчизняного капіталу за межі країни та поступове зростання іноземних інвестицій у вітчизняну економіку в результаті дії механізмів міжнародного переливу капіталу; 7) прискорення та уповільнення швидкості структурних змін під впливом механізмів циклічного розвитку; 8) залежність експортоорієнтованих видів діяльності від зовнішнього попиту, який коливається під впливом механізмів загальносвітової кон'юнктури.

8. Недосконалість самоорганізаційних структурних змін потребує вдосконалення механізму реалізації державної структурної політики, яке

доцільно здійснювати у двох формах: 1) безпосереднього державного регулювання основних структурних пропорцій економіки (галузевих, секторальних, регіональних, соціально-економічних, організаційно-економічних, технологічних, відтворювальних та зовнішньоекономічних); 2) опосередкованого регулювання структурного розвитку економіки шляхом вдосконалення дій самоорганізаційних механізмів: ціноутворення, конкуренції, нагромадження та переливу капіталу, циклічного розвитку, валютного регулювання, міжнародної конкуренції, міжнародного переливу капіталу, загальносвітових криз тощо.

При розробці шляхів вдосконалення економічної структури доцільно враховувати результати регресійного аналізу впливу механізмів структурного розвитку на особливості структурних змін, адже на якість структурних змін найбільше впливають механізми міжнародного переливу капіталу, конкуренції, державного регулювання економіки та загальносвітових криз, а швидкість структурних змін змінюється під впливом механізмів ціноутворення, валютного регулювання, нагромадження та переливу капіталу, циклічного розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Чайка Ю. М. Механізми структурного розвитку національної економіки / Ю. М. Чайка // Вісник Київського національного торгово-економічного університету. – 2011. – № 3. – С. 30 – 41.
2. Чайка Ю. М. Закономірності розвитку структури економіки України за видами економічної діяльності / Н. І. Дучинська, Ю. М. Чайка // Економічний простір: зб. наук. праць. – Д.: ПДАБА, 2010. – № 43. – С. 54 – 61. (Особистий внесок: здійснено аналіз закономірностей розвитку вітчизняної структури видів економічної діяльності).
3. Чайка Ю. М. Типи та механізми структурного розвитку економіки / Ю. М. Чайка // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2010. – № 3 (47). – С. 76 – 81.
4. Чайка Ю. М. Методичні підходи до оцінки оптимальності структури національної економіки / Ю. М. Чайка // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2009. – № 3/2. – С. 100 – 104.
5. Чайка Ю. М. Напрямки дослідження механізму розвитку структури національної економіки / Ю. М. Чайка // Наука молода: зб. наук. праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – № 13. – С. 69 – 71.

6. Чайка Ю. М. Дослідження взаємозв'язків складових структури національної економіки (на прикладі аналізу галузевої структури) / Ю. М. Чайка // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2009. – № 2 (18). – С. 12 – 22.

7. Чайка Ю. Теоретико-методологічні основи оцінки структури національної економіки / Ю. Чайка // Економічний вісник університету: зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 5. – С. 394 – 397.

8. Чайка Ю. М. Структурна політика держави в умовах трансформації економіки / Ю. М. Чайка // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Сер. «Економічні науки». – 2005. – № 3. – С. 28 – 33.

9. Чайка Ю. М. До питання розробки макроекономічної моделі структури національної економіки / Ю. М. Чайка // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2003. – Вип. 175. – С. 3 – 9.

10. Чайка Ю. М. Ринковий аспект механізму структурних змін / Ю. М. Чайка // Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Сер. «Економічні науки». – Черкаси: ЧДТУ, 2003. – Вип. 8. – С. 157 – 161.

11. Бондаренко Ю. Н. Концептуальные направления прогнозирования социально-экономического развития / Ю. Н. Бондаренко // Вісник Технологічного університету Поділля. Сер. «Економічні науки». – 2000. – № 4, Ч.2. – С. 153 – 157.

12. Бондаренко Ю. Н. К вопросу использования структуралистского подхода при изучении экономических процессов / Ю. Н. Бондаренко // Вісник Харківського державного політехнічного університету: зб. наук. праць. – Х.: ДПУ, 2000. – Вип. 122, Ч.3. – С. 21 – 24.

Публікації в інших наукових виданнях:

13. Чайка Ю. М. Структурні особливості інноваційного розвитку економіки України / Н.І. Дучинська, Ю. М. Чайка // матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. [«Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави»], (Дніпропетровськ, 11-12 листопада 2010 р.) – Д.: Видавець Біла К. О., 2010. – Т.4. – С. 96 – 98. (Особистий внесок: здійснено порівняльний аналіз технологічної структури розвинених країн та економіки України).

14. Чайка Ю. М. Взаємодія механізмів самоорганізації та державного регулювання розвитку економічної структури / Ю. М. Чайка // матеріали II міжнар. наук. практич. конф. [«Сучасні національні економічні моделі: проблеми та перспективи розвитку»], (Сімферополь, 5 березня 2010 р.) – Сімферополь: ВіТроПринт, 2010. – С. 200 – 202.

15. Чайка Ю. М. Макроструктурні пропорції як критерій та фактор конкурентоспроможності національної економіки / Ю. М. Чайка // матеріали доповідей IV регіон. наук.-практич. конф. молодих вчених та студентів [«Проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах

ринкового середовища»], (Дніпропетровськ, 24 – 25 квітня 2009 р.) – Д., 2009. – Т. 1. – С. 63 – 65.

16. Чайка Ю. М. Відтворювальні пропорції розвинених країн, що забезпечують стабільний розвиток їх економіки / Ю. М. Чайка // матеріали Другої Всеукр. науко-практич. конф. [«Современная экономическая теория и поиск эффективных механизмов хозяйствования»], (Симферополь, 13 – 14 марта 2009 г.). – Симферополь, 2009. – С. 122– 124.

17. Чайка Ю. М. Аналіз структури національної економіки згідно принципів системно-структурного підходу / Ю. М. Чайка // Зб. наук. тез I Всеукраїнської науко-практич. конф. [«Проблеми трансформаційної економіки»], (Кривий Ріг, 8 – 9 квітня 2008 р.) – Кривий Ріг: КФ ДВНЗ ЗНУ, 2008. – С. 110 – 112.

18. Чайка Ю. М. Галузеві трансформації: світовий досвід і проблеми України / Ю. М. Чайка // матеріали доповідей Всеукр. наук.-техніч. конф. [«Хімія і хімічна технологія – 2002»], (Дніпропетровськ, 24 - 25 квітня 2002 р.) – Д., 2002. – С. 142–143.

19. Чайка Ю. М. Теоретичні основи структурних реформ / Ю. М. Чайка // матеріали XIII міжнар. науко-практич. конф. [«Україна в глобальному середовищі: нові алгоритми управління економікою»], (Чернівці, 17 – 19 квітня 2002 р.). – Чернівці: Рута, 2002. – С. 290 – 294.

20. Бондаренко Ю. Структурные особенности инвестиционного процесса / Ю. Бондаренко // матеріали першої міжвуз. науко. практич. конф. [«Проблеми активізації регіональної інвестиційної політики в сучасних умовах»], (Дніпропетровськ, 17–18 лютого 2000р.) // Економічний вісник Дніпропетровського державного фінансово-економічного інституту. – Т.1. – Д.: ДДФЕІ, 2000. – С. 41 – 42.

21. Бондаренко Ю. Н. Малый бизнес как необходимый элемент структурной перестройки экономики Украины // матеріали доповідей II міжнар. конф. [«Наука і освіта – 99»], (Київ – Дніпропетровськ – Луганськ – Черкаси – Дніпродзержинськ, 15 – 30 січня 1999 р.). – Т.15. – С. 8.

АНОТАЦІЯ

Чайка Ю. М. Структурний розвиток національної економіки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет». – Дніпропетровськ, 2012.

У дисертаційній роботі досліджено теоретико-методологічні аспекти структурного розвитку національної економіки та його механізми. Виявлено

основні типи та види структур національної економіки. Визначено складові, фактори, механізми структурного розвитку національної економіки.

Структурний розвиток національної економіки представлено як рух до оптимальної структури економіки, що відбувається під впливом механізмів самоорганізаційного розвитку національного та світового рівнів, механізмів державного регулювання та механізмів регулювання світових організацій та інтеграційних об'єднань.

Розроблено методичку комплексної оцінки структурного розвитку національної економіки. Згідно з нею проведено дослідження особливостей вітчизняної економічної структури видів економічної діяльності.

Оцінено вплив механізмів на структурні пропорції економіки України і запропоновано напрями вдосконалення вітчизняного механізму державної структурної політики.

Ключові слова: структурний розвиток національної економіки, самоорганізаційні механізми, механізм державної структурної політики.

АННОТАЦІЯ

Чайка Ю. Н. Структурное развитие национальной экономики. – на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономических учений. – Государственное высшее учебное заведение «Национальный горный университет». – Днепропетровск, 2012.

В диссертационной работе исследованы теоретико-методологические аспекты структурного развития национальной экономики и механизмы его усовершенствования.

Структуру национальной экономики представлено как совокупность взаимосвязанных типов структур: «субъектных» (отраслевой, секторальной, региональной структур), которые характеризуют агрегированные субъекты национальной экономики; структуры «внутренних отношений» (социально-экономические, организационно-экономические, технологические, воспроизводственные), которые характеризуют отношения, возникающие в процессе воспроизводства общественного продукта между субъектами хозяйствования определенной национальной экономики; структуры «внешних отношений» (внешнеэкономическую структуру), которые представляют отношения субъектов национальной экономики с другими экономическими системами. Взаимосвязи между данными типами охарактеризованы с помощью видов структур, которые характеризуют воздействие одного из типов структур на другие.

На основе одновременного использования системного и синергетического подходов выявлены составляющие структурного развития национальной экономики: самоорганизационное структурное развитие, которое отображает способность макроэкономической системы самостоятельно обновлять свое

оптимальное состояние при изменении внешних условий и структурное развитие, которое осуществляется под воздействием государственного регулирования и других экономических систем.

Выявлены движущие силы структурного развития национальной экономики: противоречие между потребностями и интересами общества, с одной стороны, и технологическим способом производства и экономическими отношениями, с другой. Выделены факторы структурного развития: разделение труда, научно-технический прогресс, цикличность экономического развития, международная экономическая интеграция, экономическая неравномерность развития регионов, структуры внешней среды, государственное регулирование.

Структурное развитие национальной экономики представлено, как движение к оптимальной структуре экономики, которое происходит под воздействием механизмов самоорганизационного развития национального уровня действия (механизмов экономического цикла, ценообразования, конкуренции, накопления и перелива капитала), общемирового уровня действия (механизмов общемировых кризисов, валютного регулирования, международной конкуренции, международного перелива капитала), механизмов государственного регулирования отдельной национальной экономики и механизмов регулирования общемировых организаций и интеграционных объединений.

Предложена усовершенствованная методика количественной и качественной оценки структурного развития национальной экономики, которая позволяет определить структурные особенности относительно неизменной структуры экономики, скорость и интенсивность структурных изменений, выполнить сравнительный анализ структурных пропорций экономики с относительно оптимальными значениями индикаторов структурного развития.

Выявлены особенности структурного развития стран «Большой семерки» и определены макроэкономические пропорции структуры, которые обеспечивают экономическую эффективность и социальную ориентацию их экономики.

На основе предложенных методических подходов выполнено исследование особенностей отечественной экономической структуры видов экономической деятельности и выявлены ее особенности и закономерности развития.

Определены особенности воздействия самоорганизационных механизмов на структурные пропорции экономики Украины. Выполнен регрессионный анализ воздействия механизмов структурного развития на качество и скорость структурных изменений экономики. Предложено усовершенствование отечественного механизма государственной структурной политики в двух формах: непосредственного государственного регулирования основных структурных пропорций экономики (отраслевых, региональных, секторальных, социально-экономических, организационно-экономических, технологических, воспроизводственных, внешнеэкономических) и опосредованного

регулирования путем усовершенствования воздействия самоорганизационных механизмов (ценообразования, конкуренции, накопления и перелива капитала, циклического развития, валютного курса, международной конкуренции, международного перелива капитала, общемировых кризисов).

Ключевые слова: структурное развитие национальной экономики, самоорганизационные механизмы, механизм государственной структурной политики.

ANNOTATION

Chayka Ju. N. Structural Development of National Economy. – Manuscript.

Dissertation for science-degree competition of candidate of economic sciences with a specialization in 08.00.01 – Economic Theory and History of Economic Doctrines. National Mining University – a state institution of higher education. – Dnepropetrovsk, 2012.

In this dissertation theoretical and methodological aspects of structural development of national economy and its mechanisms are investigated. Fundamental types and varieties of structures of national economy are detected. Component parts, factors, mechanisms of structural development of national economy are detected.

The structural development of national economy is described as a movement towards optimal structure of economy which takes place under the influence of mechanisms of self - development of national and world-wide levels of economy, mechanisms of governmental regulation and mechanisms of world-wide organizations and integration associations regulation.

A methodology of full- assessment of structural development of national economy is designed. According to the methodology a research of a specific character of national economic structure and varieties of economic activity is conducted.

Assessment of an impact of mechanisms on structural proportions of economy of Ukraine is made. The directions of improvement of national mechanism of governmental structural policy is offered.

Key words: structural development of national economy, self-organized mechanisms, mechanisms of governmental structural policy.